

архитектура на неговите произведения". Критикът е завладян и от непрекъснатия стремеж към нравствено съвършенство в творчеството на К. Константинов, от хуманистичния патос и скромността на големия писател. С най-възторжени думи Коларов пише за „Път през годините“: „В тая необикновена книга се преплитат мъдрост и поезия, бляскав стил и рядка документа̀лност в едно изумяващо разточителство и прелест. Бих подчертал особено възхищението от неговия стил. В нашата литература като стилст той има толкова малко съперици! Филигранната обработка на неговия израз изпъква с детайлната си чистота, всеки ред излъчва поетическа заразителност и красота. Извивките на фразата ни омайват, ритмичността на отделния слог не ни позволява да си поемем дори дъх от толкова богатство и изящество на езика.“

Някои портрети в книгата пораждат известна неудовлетвореност. Не задоволяват портретите на Багряна, Пеню Пенев и Блага Димитрова. Многоизмерни и сложни явления са скицирани твърде еднопланово. Причината е преди всичко в недостатъчната психологическа дълбочина на критическия анализ.

Самото име на Багряна създава очакването за нещо повече. Не че писаното за нея не отговаря на творческата ѝ природа. Стефан Коларов е представил характерни черти от портрета на лирическата ѝ героиня — изключителна виталност, бунт срещу традиционния еснафски морал, непрекъснат стремеж към волност и свобода. Подчертал е двете основни страсти у поетесата, превърнали се в тематични центрове на творчеството ѝ — любовта и скитничеството. Но Багряна не е само това. Тя притежава антична хармония между дух и плът. Нейната лирическа героиня е цялостна, пълнокръвна, дълбоко женствена натура, вакханка и мадона, „вечна и свята“ едновременно. И друго: най-силна е Багряна в изповедната лирика, при нея субективното начало е ярко подчертано. От това гледище предизвиква недоумение беглото отбелязване на толкова типични цикли от „Вечната и святата“, като „Омагьосана душа“ и „Старонародни образи“. (От първия няколко стихотворения са използвани за характеристика на лирическата героиня, а вторият само е споменат.) При проследяване на по-късното творчество на Багряна са пренебрегнати „Боянският цикъл“, „Бразилският цикъл“ и „Контрапункти“, където поетесата се разкрива от нова страна, връщайки се към своя дълбоко изповеден тон.

Някои от традициите на Багряна са продължени от Блага Димитрова. Но все пак тя е доста различна не само от Багряна. Тя е интелектуална поетеса, притежаваща „изумителна асоциативна подвижност“ — както се изразява Коларов. Положителното, с което Блага Димитрова се налага в

съвременната ни литература, е нейният хуманизъм, повишена чувствителност към съдбата на днешния човек. Творчеството ѝ е в съзвучие с най-актуалните въпроси на времето. Будният ѝ ум реагира болезнено срещу застрашаващите духовната сфера явления в атомния век — самота, отчуждение, разминаване с щастие. Характерна черта за творческата ѝ личност е и фаустовското начало, и свързаният с него непрекъснат бунт срещу еснафството, което сковала духовния полет на човека.

Някои от тези съществени страни от поетичното творчество на Блага Димитрова остават неосветлени в критическия портрет на Ст. Коларов. Авторът отбелязва като основна нейна слабост разсъдъчността. Това е вярно, доколкото във всяка философска лирика размисълът малко или много убива поезията. Но същите качества („медитативност“, интелектуализъм) при други поети се дават като специфика и дори се говори, че поетът не страда от „излишна емоционалност“ (вж. стр. 174). Или авторът по инерция смята, че философският размисъл е чужд на женската природа? Но Бл. Димитрова доказва противното: интелектуализмът и дълбоката женственост са две страни на нейната хармонична натура. Това е творческата ѝ самобитност.

Портретът на Пеню Пенев, изграден от Ст. Коларов, предизвиква у читателя представи за „поета с ватенката“, за „певеца от строителните скели“, възпълтил „на времето голямото външение“, възпял героизма на трудовия делник. Но от този портрет не остават впечатления за мъчителните съмнения и кризи, за драматичните конфликти на една чувствителна душа, за големите романтични пориви и огромна потенциална енергия на една експанзивна личност. Изграденият от Ст. Коларов образ е твърде безплътен в сравнение с оригинала.

Книгата на Стефан Коларов няма особена прецизност и дълбочина, но не може да се оспорва приносът ѝ за изясняване тенденциите на съвременната българска поезия. Написана за по-широк кръг читатели, с публицистичен маниер, тя се отличава с логика на мисълта, развълнуван тон и композиционна стегнатост на отделните портрети. Положителна страна е и умението на автора да прави сравнително синтетични характеристики, каквито са повечето от поместените в книгата.

Цветанка Атанасова

„НЕДОИЗКАЗАНОТО“ от НИНА
АНДОНОВА

Изд. „Народна младеж“, 1972, 200 стр.

Първото представяне на младия критик с книга обикновено носи амбицията да се утвърди той като определена творческа

индивидуалност в неща, вече изследвани. Стремжът да се каже нещо ново много често е свързан с „преоткриването“ на фактите в обобщението, което трябва да предостави творческите възможности на автора в идейно-художествената оценка на явленията. При всички случаи написаното трябва да даде представа за перспективност във възприемането на творбата, т. е. за вътрешна свобода от прочетеното и наученото, която съдържа в себе си чувството за литературния процес и създава в крайна сметка индивидуалния стил. Въпросите за стила на младия критик, за неговата художествена култура са особено важни в случаите, когато разглежданите творби се превръщат в повод за есеистична изява, когато идейно-съдържателните белези са обект на емоционални вужшения. Без да правя класификация на видовете критика и да определям „ползата“ или „вредата“ от даден вид, искам да се спра върху книгата етюди на Нина Андонова „Недоизказаното“, която дава повод за размисли върху подобен род въпроси като творчески дебют. Първото впечатление е пръстротата в съдържанието. Авторката показва интерес към различни области на литературната дейност — художествено творчество и критико-изследователски работи, въпроси от литературната история. Фактът, че в малката по обем книжка е събран такъв разнороден материал, говори сам по себе си за известна непретенциозност по отношение на изследователска изчерпателност, за фрагментарност, неподчинена на единен критерий. От друга страна, това осигурява една по-обективна преценка на възможностите на критичката — доколко те се покриват с представените интереси. Тематично книгата се разделя на три части: I — Проблеми на българската поезия, II — Характеристика в портрети на българската критика, III — Проблеми на българската и западната драматургия. Етюдите от I ч. представят във формата на импресионистични скици българските поети Хр. Ясенев, Хр. Кърпачев, Ат. Манчев, Цв. Спасов, П. Пенев, Вл. Башев, В. Ханчев под условното название „За безсмъртието“. Андонова обединява творчеството на поети от различни поколения, търсейки нишката на художественото развитие и продължение на комунистическата идея. Поетичните названия на отделните портрети („Вън на падаща капка“, „За отнетото щастие да се бориш“, „Лебедовата песен на поета“) са своеобразно указание за предпочетената от авторката форма на писане — есеистична, където обобщението е подчинено на една импресионистично изразена емоционалност. Ако се нарекат етюди, то към тази форма ги приближава предимно тяхната „изборителност“, т. е. това, че авторката в повечето случаи разглежда едно стихотворение или определена тема, развита в няколко творби, което трябва да даде една символична представа за

личността на поета във връзката борец—мечтател—творец. Проникване в поетичния свят на творцата през конкретната творба, за да се постигне обобщено поетично вужение за идейно-философския смисъл на неговото дело като единство на поезия и лична съдба. Естествено поетичното творчество на Хр. Кърпачев, Ат. Манчев, Цв. Спасов, което „следва своя създател, както пушката следва боеца“ (В. Ханчев), каквито и слабости да притежава, е въздействащо със своята искреност, чиято гаранция е животът на поета. Очевидно Андонова няма за цел само да изрази възторга си от една такава съдба, а да потърси продължението на определен идейно-художествени ценности в бъдещето, в следващите поколения. Този проблем обаче тя търси предимно в идейно-съдържателната същност на художественото творчество. И макар че избира един художествен център (а именно отделно стихотворение или тема), който да обедини литературния анализ с белетристичния биографичен разказ, не постига монolitност и на места изпада в позната публицистична патетичност „по повод“ разглежданото творчество. Литературният анализ в случая естествено има биографична функция, т. е. той е ключ към личността на поета и нейните качества, свързани с революционната борба. Следователно един такъв подход предполага есеистичен разказ-обобщение на базата на конкретната творба (особено що се отнася за поезията на Хр. Ясенев, Хр. Кърпачев, Ат. Манчев, Цв. Спасов). Въпросът е в оригиналността и свежестта на изпъняването, във възможностите да се излезе от шаблона на писаното досега, от една обща фразеология без литературно-оценъчна стойност. Андонова е предпочела поети с ярка гражданска позиция, с последователност в отстояването на своите идеи, чиято ръководно начало е оптимизмът. Търсейки връзката „поет—гражданин“, тя иска да постигне обобщено емоционално вужение за силата и смисъла на това творчество. Не може да се отрече, че тя находчиво избира произведения, в които тази връзка се разкрива с нови нюанси — например „Автоскица“ на Ат. Манчев. Но тя определя априори своето субективно отношение към съдбата на поетите и често изпада в белетристична екзалтираност (особено в очерците за поетите-антифашисти), където импресионистичната образност зазвучава наивно: „От всяка капка пролята кръв тя (земята — б. м.) ражда по една легенда, от подвиг на смъртта им изковава по една балада, които ветровете разнасят, а птиците повтарят (стр. 17). Или: „И да ти се иска като Крали Марко да засанеш с единия крак на Рила, с другия на Родопи и да викнеш с пълен глас: „Мила родино, ти си земен рай!“ (стр. 53).

Наблюдението върху раздел поезия от книгата характеризира младата авторка като

критик със субективно-емоционален, а не аналитичен подход към литературните явления. В нейния анализ е подчертан интересът и към личността на твореца, за да се разкрие „изначалното“ битие на творбата. Тя сякаш иска да „реставрира“ този емоционално наситен момент и белетристично се увелича. Вторият раздел от книгата носи заглавието „Светът на твореца“. Това е творецът-критик в лицето на Минко Николов, Васил Колевски, Ефрем Каранфилов. Както се подчерта, в първата част Андонова не успява да „надмине“ като стил един познат начин на разглеждане на литературния материал. В портретите, представящи българската критика, авторката си е наложила по-строга мярка — вероятно защото обектът е по-различен, а и избраните имена имат своя значителен принос в развитието на българската литературна критика. Това са критици с различен почерк и като съвкупност представляващи интересен феномен за изследване поради своеобразния на всеки един влог в разглеждането на литературния материал като проблеми и стил. Минко Николов — интерес към естетическата страна на художественото творчество, склонност към проблемно-теоретична обобщаваност на критическите наблюдения; В. Колевски — документално-фактологично изследване на литературните процеси, подчинено на въпроса за същността на социалистическия реализъм като метод; Ефрем Каранфилов — предпочитания към произведения и образи, документиращи характерологични черти на българската нация, търсене на героичното с едно артистично вдъхновение. Тази част от книгата на Андонова заслужава повече внимание. За критически творби у нас се пише малко. И фактът, че авторката проявява интерес към въпросите на критиката, говори сам по себе си за концепционално отношение от нейна страна към този вид литературна дейност. Портретите на тримата български критици дават представа за предпочитания от нея начин на писане, за приобщаването ѝ към критическо мислене от определен тип. Нейните характеристики имат предимно очерков характер. Без да прави категорични оценки, Андонова търси да улови особеностите на всеки един, да намери определящото го. До обобщения, свързани с отношението на тези различни видове критика към литературния процес у нас, тя не стига. В стремежа си към обективност тя раздробява вниманието си, опирайки се на всички из-

следвания на авторите в хронологичен ред. Един такъв „немонолитен“ критик като М. Николов е затруднил поради външно противоречивите си интереси и тя не може да определи естетико-философската му концепция. И може би затова подробно се спира върху монографията му за А. Страшимиров, написана с „опоетизиране на фактите“, където есеистичното перо на Минко Николов е най-вдъхновено.

От трите портрета най-удачен е този на В. Колевски. Критик с последователна концепция, с подчертано целенасочен интерес към литературния живот, непознаващ зигзагите на отклонението, той като че ли най-добре се вметва в рамките на едно хронологически проследено развитие. Освен това фактът, че въпросите на развитието и утвърждаването на изкуството на социалистическия реализъм, отстояване марксистическите позиции на българската литературна критика пред идеологическия характер на различните естетически влияния, които той разглежда, присъствуват във всички негови работи и придават завършен вид на неговия критически профил. Предпочитанията на Андонова към есеистичния тип критика обаче са явни. Тонът на адмиращия в портрета на Ефрем Каранфилов свидетелствува за една сходна нагласа към подбора и оценката на литературните факти. Присъствието на художника у критика за нея е една от страните на критическия талант. Въпреки че и тук Андонова не е успяла да извлече докрай „есенцията“ на неговия стил и на места минава в преразказ, подчинявайки се на емоционалното си отношение. Интересът на Каранфилов към героико-патриотичните проблеми, предпочитанието му да разглежда художественото произведение в образи, избирайки най-ярките характери, в които се проявява творческата личност на писателя, за Андонова е онзи „грам злато“ според нейните думи, който тя иска да отсее в произведенията си.

Със своята първа книга Андонова се представя с широки интереси, зад които обаче е трудно да се определи творческата ѝ индивидуалност. Амбиция и желание има, но без ярка проблемна целенасоченост. Възможно е изводите за нейния творчески дебют да са твърде строги, но мисля, че към произведенията на литературната критика е необходима такава възискателност. А в „Недоизказаното“ има още много недоизказано и неумело казано.

Христина Балабанова